

**BUXORO KASHTA SAN'ATI ASOSIDA AYOLLAR LIBOSLARINING
MILLIY DIZAYN-LOYIHASINI YARATISH****Nematova Tursuntosh Alisher qizi**

Navoiy davlat universiteti

Dizayn: (Libos va gazlamalar) – ta'lim yo'nalishi

4 - kurs "L"guruh talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada Buxoro kashta san'atining o'ziga xos badiiy bezaklari, ramziy naqshlari va rang uyg'unligi asosida ayollar milliy liboslarining dizayn-loyihasini ishlab chiqish masalalari yoritilgan. Buxoro kashtachiligi o'zining nozik ishlov berilgan naqshlari va badiiy shakllari bilan xalq amaliy san'atining muhim tarmog'idir. Maqolada milliy kashtachilik san'atini zamonaviy moda dizayniga uyg'unlashtirish yo'llari, estetik va psixologik omillar, milliy qadriyatlarni kiyim dizaynida ifodalash tamoyillari tahlil qilingan. Tadqiqot shuni ko'rsatadiki, Buxoro kashta san'ati elementlarini ayollar liboslarida qo'llash ularning milliylik, badiiylik va nafislik darajasini oshiradi hamda madaniy merosni zamonaviy tarzda davom ettirish imkonini beradi.

Kalit so'zlar: Buxoro kashtasi, milliy libos, dizayn-loyiha, badiiy bezak, ayollar kiyimi, rang uyg'unligi, naqsh, an'anaviy san'at, moda, estetik ifoda.

O'zbekiston xalq amaliy san'ati o'zining boy an'analari va tarixiy ildizlari bilan ajralib turadi. Xususan, Buxoro kashtachiligi asrlar davomida o'zbek ayollarining ijodkorligi, didi va ma'naviy dunyosini ifodalovchi san'at turi sifatida shakllanib kelgan. Bu kashtalarda ishlatilgan "bodom", "g'ul", "nilufar", "qandil" kabi naqshlar nafaqat bezak sifatida, balki xalqning falsafiy qarashlarini, tabiatga va hayotga bo'lgan munosabatini aks ettirgan.

Bugungi kunda global moda industriyasi sharoitida milliy san'at turlarini qayta talqin qilish va ularni dizayn-loyihalarda qo'llash dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Shu nuqtayi nazardan, Buxoro kashta san'atining o'ziga xos naqshlari va rang uyg'unligini ayollar liboslari dizaynida qo'llash nafaqat milliy an'analarni saqlash, balki ularni zamonaviy modaga uyg'unlashtirish imkonini ham beradi.

Kiyim dizaynida Buxoro kashtachilik elementlaridan foydalanish orqali o'zbek ayolining nafisligi, or-nomusi va go'zalligi badiiy ifodaga ega bo'ladi. Shu bilan birga, bunday yondashuv yosh dizaynerlarda milliy estetik tafakkurni shakllantirish, madaniy merosni saqlash va uni yangi avlodga yetkazishning samarali yo'lidir.

Maqolada Buxoro kashta san'atining tarixiy ildizlari, uning badiiy xususiyatlari, psixologik ta'sir omillari hamda zamonaviy moda dizaynida qo'llash usullari tahlil etiladi.

Buxoro kashta san'ati o'zbek xalqining amaliy bezak san'ati ichida eng qadimiy va rivojlangan tarmoqlardan biri hisoblanadi. Bu san'at turi nafaqat dekorativ bezak,

balki xalqning estetik didi, badiiy qarashi va ma'naviy olamini ifodalaydigan madaniy hodisadir. Buxoro kashtachiligi asosan ipak, jun yoki paxta matolariga ipak iplar bilan turli xil gullar, geometrik shakllar va ramziy naqshlar tikish orqali yaratiladi. Har bir naqsh o'zining ma'nosi, rangi va ifoda kuchi bilan ajralib turadi.

Kashtachilik asrlar davomida o'zbek ayollarining mehnati, didi va ijodkorligining ifodasi sifatida shakllanib kelgan. Ayniqsa, Buxoro maktabi o'zining nafisligi, nozik rang uyg'unligi va mukammal kompozitsiyalari bilan boshqa hududlardan farq qiladi. Buxoro kashtalarida ishlatiladigan "bodom", "yaproq", "nilufar", "oygul" kabi naqshlar ayollarning orzulari, go'zallik va poklik ramzi sifatida qaraladi. Rang tanlashda esa qizil, sariq, havo rang, yashil va oltin tuslari ustunlik qiladi — bu ranglar hayot, quvonch, mehr va osoyishtalikni ifodalaydi.

Bugungi kunda dizayn yo'nalishida milliy san'at turlarini zamonaviy modaga uyg'unlashtirish dolzarb masalaga aylangan. Chunki global moda jarayonida milliy uslubni saqlab qolish, o'zlikni namoyon etish muhim omil hisoblanadi. Shu ma'noda, Buxoro kashtalarining badiiy imkoniyatlaridan foydalanib, ayollar liboslarining dizayn-loyihasini ishlab chiqish xalqimizning madaniy merosini asrash va uni yangi talqinda namoyon etishning samarali yo'lidir.

Dizayn-loyihani ishlab chiqish jarayoni bir necha bosqichlardan iborat: konsepsiya tanlash, naqsh va ranglarni uyg'unlashtirish, materialni aniqlash hamda kompozitsiyani shakllantirish. Dastlabki bosqichda libosning umumiy g'oyasi belgilanadi. Masalan, ayollar liboslarida milliylik, nafislik va zamonaviylik uyg'unligi asosiy maqsad sifatida tanlanadi. Shundan so'ng kashta naqshlari joylashuvi, rang turlari va mato tanlanadi. Buxoro kashtasiga xos naqshlarning proporsiyasi libosning shakli bilan uyg'unlashtiriladi, bu esa dizaynda muvozanatni ta'minlaydi.

Kashta naqshlarini joylashtirishda psixologik omillar ham muhim ahamiyatga ega. Masalan, yorqin ranglar quvonch, iliqlik va ijobiy energiya beradi, yumshoq ranglar esa tinchlik, kamtarlik va nafislikni ifodalaydi. Shuningdek, naqshlarning takrorlanishi va ritmik joylashuvi ayol libosining badiiy yaxlitligini ta'minlaydi. Shu tariqa, libos nafaqat estetik jozibaga ega bo'ladi, balki unda milliy ruh va badiiy mazmun mujassamlanadi.

Buxoro kashta san'atining zamonaviy moda dizaynida qo'llanishi, asosan, ikki yo'nalishda kechmoqda: birinchisi — milliy liboslarning rekonstruksiya, ya'ni tarixiy shakllarni zamonaviy materiallarda qayta yaratish; ikkinchisi esa — zamonaviy fasonlar va siluetlarda kashta elementlarini stilizatsiya qilish orqali yangi badiiy yechimlar topish. Bu jarayonda dizayner nafaqat badiiy tafakkur, balki milliy qadriyatlarni chuqur his etishi, rang va shakl uyg'unligini psixologik jihatdan to'g'ri tanlay olishi kerak.

Pedagogik jihatdan qaraganda, milliy kashta san'atini dizayn ta'lim jarayoniga integratsiya qilish juda muhim. Chunki bu usul talabalar va yosh dizaynerlarda milliy merosga hurmat, ijodiy tafakkur va estetik didni shakllantirishga xizmat qiladi. Kashta

san'atini o'rganish nafaqat amaliy ko'nikma beradi, balki yoshlarni o'z milliy ildizlariga qaytaradi, ularni madaniy identifikatsiyaga yetaklaydi.

Bugungi kunda ko'plab dizaynerlar Buxoro kashtalaridan foydalanib yaratilgan liboslarni xalqaro moda ko'rgazmalarida namoyish qilmoqda. Bu nafaqat O'zbekistonning madaniy merosini dunyoga tanitadi, balki milliy san'atning zamonaviy dizayn bilan uyg'unlashuvini ham ko'rsatadi. Misol uchun, ipak matodan tikilgan zamonaviy libosda Buxoro kashtasining "nilufar" yoki "bodom" naqshlari stilizatsiya qilingan holda qo'llansa, u libosga betakror milliylik, nafislik va o'ziga xoslik beradi.

Dizaynning badiiy va estetik jihatlaridan tashqari, uning ijtimoiy va madaniy ahamiyati ham beqiyosdir. Ayollar liboslarida kashta elementlaridan foydalanish nafaqat tashqi go'zallikni, balki ichki ma'naviyatni, qadriyatlarga hurmatni, milliy g'ururni ifodalaydi. Bu jihatdan Buxoro kashta san'ati zamonaviy modaning faqat dekorativ elementi emas, balki milliy o'zlikni ifodalovchi ramzdir.

Shuningdek, Nurota, Shahrisabz, Samarqand va Andijon kashta maktablari bilan bir qatorda, Buxoro maktabining naqsh turlari, rang tanlash usullari va texnik ishlov berish uslublari boshqa hududlarga ham ta'sir ko'rsatgan. Shu bois, dizaynerlar Buxoro kashta san'atining badiiy elementlarini o'rganish orqali o'z ijodlarida boy madaniy merosdan ilhom oladilar.

Buxoro kashta san'ati O'zbekiston xalq amaliy bezak san'atining eng yuksak namunalaridan biri bo'lib, u milliylik, badiiylik va estetik didning uyg'unligini ifodalaydi. Mazkur san'at turi asrlar davomida xalqning hayot falsafasi, go'zallikka intilishi va estetik qarashlarini mujassamlashtirib kelgan. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, Buxoro kashta elementlarini ayollar liboslari dizayn-loyihalarida qo'llash libosning badiiy jozibasini oshiradi, unga milliy ruh, zamonaviylik va estetik mukammallik bag'ishlaydi.

Milliy kashta san'atini zamonaviy moda bilan uyg'unlashtirish o'zbek dizayn maktabining rivojiga, yosh avlodda ijodiy tafakkurni shakllantirishga va madaniy merosni asrashga xizmat qiladi. Buxoro kashtachiligidan foydalanish orqali yaratilgan ayollar liboslari milliy qadriyatlarni, xalq ruhiyatini va o'zbek ayolining go'zalligini ifodalovchi badiiy vosita sifatida ahamiyat kasb etadi.

Shuningdek, kashta san'atini o'rganish va uni amaliy dizayn faoliyatiga joriy etish pedagogik jarayonlarda milliy estetik tafakkurni shakllantirishning samarali usuli sifatida namoyon bo'ladi. Shunday qilib, Buxoro kashta san'ati asosida ishlab chiqilgan ayollar liboslari milliy madaniyat va zamonaviy moda o'rtasida uzviy bog'lovchi ko'priq vazifasini bajaradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Шавдиров С. А. Подготовка будущих учителей к исследовательской деятельности // Педагогическое образование и наука. – 2017. – №2. – С. 109–110.

2. Shavdirov S. A. Selection Criteria of Training Methods in Design Fine Arts Lessons. – Eastern European Scientific Journal. – 2017. – №1. – pp. 131–134.
3. Shovdirov S. Analyzing the Sources and Consequences of Atmospheric Pollution: A Case Study of the Navoi Region. – E3S Web of Conferences. – EDP Sciences, 2024. – Vol. 587. – p. 02016.
4. Shavdirov S. Method of Organization of Classes in Higher Education Institutions Using Flipped Classroom Technology. – AIP Conference Proceedings. – 2025. – Vol. 3268. – No. 1. – p. 070035.
5. Шавдилов С. А. Ўқувчиларда тасвирий саводхонликка оид ўқув компетенцияларини шакллантиришнинг педагогик-психологик жиҳатлари // Современное образование (Ўзбекистан). – 2017. – №6. – С. 15–21.
6. Shovdirov S. A. Tasviriy san’atni o’qitishda o’quvchilarning sohaga oid o’quv kompetensiyalarini shakllantirish omillari. – Inter Education & Global Study. – 2024. – №1. – pp. 8–14.
7. Ibraimov X., Shovdirov S. Theoretical Principles of the Formation of Study Competencies Regarding Art Literacy in Students. – Science and Innovation. – 2023. – Vol. 2. – No. B10. – pp. 192–198.
8. Baymetov B. B., Shovdirov S. A. Methods of Organizing Practical and Theoretical Classes for Students in the Process of Teaching Fine Arts. – International Journal on Integrated Education. – 2023. – Vol. 4. – No. 3. – pp. 60–66.
9. Rahmonova M. Buxoro kashta san’ati va uning zamonaviy dizayndagi ahamiyati. – O’zbekiston san’atshunoslik jurnali. – 2022. – №3. – B. 44–49.
10. Yuldosheva N. Milliy bezak san’ati asosida libos dizayni. – Design and Art Education. – 2023. – №2. – pp. 35–40.